

JANERIK LARSSON:

Politikens seger

Hur allvarligt är det amerikanska budgetunderskottet? Janerik Larsson behandlar den frågan mot bakgrund av en mycket uppmärksammas bok av David Stockman, president Reagans tidigare budgetchef.

Regeringsmaktens roll i samhället är den centrala politiska stridsfrågan både i Sverige och USA. I Sverige inleddes en imponerande motattack från socialdemokratin, de politiska och byråkratiska makthavarnas intresseorganisation, under valrörelsen 1985. Attackerna mot "nyliberalismen" har skakat om mången ideologiskt oförberedd borgerlig politiker.

I USA har Reaganåren förmodligen för överskådlig framtid gjort slut på föreställningen om det möjliga och önskvärda av en utsträckt regeringsmakt. Tanken på "reformer" (= ökad offentlig sektor) har lidit skeppsbrott både politiskt och intellektuellt. Åsikten att skattesänkningar leder till ökad ekonomisk tillväxt har, trots mycken kritik, efterhand fått en allt större trovärdighet. Både demokrater och republikaner har sökt kamma in de politiska poängen på en skattereform som innebär (ur svenskt perspektiv) dramatiskt sänkt inkomstskatt och i synnerhet sänkta marginaleffekter särskilt för låg- och höginkomsttagare.

Den politiskt intellektuella segern har framstått som efterhand allt mera solid. Det enda orosmolnet har varit budgetunderskottet. Genom den så kallade Gramm-Rudman-Hollings-lagen om automatiska budgetnedskärningar som leder till en balanserad budget 1991 har oron för budgetunderskottet blivit en sekundär fråga också på Wall Street.

Annat var det i början av 80-talet. Då förde Wall Streets ledande profeter en intensiv kampanj mot de så kallade utbudsekonomernas tänkande (skattesänkningar betalar för sig själva genom ökad tillväxt). I april 1981 hävdade Henry Kauf-

Janerik Larsson är chefredaktör på SAF-Tidningen. Han är författaren i Washington.

man på bankfirman Salomon Brothers att regeringens program för skattesänkningar skulle leda till hög inflation och ökande räntor ("along a rocket trajectory"). Idag är det få som påminner Kaufman och andra etablerade profeter om hur fel de hade 1981 och under de följande åren. Det är inte skattesänkningarna utan konjunkturedgången 1981-82 som skapat budgetproblemen och att höjda skatter under de senaste åren skulle lett till en bättre ekonomisk tillväxt i USA är det nog få som tror.

David Stockman

David A. Stockman, som var Reagans budgetchef under drygt fyra år, har i sin bok "*The Triumph of Politics - Why the Reagan Revolution Failed*" (Harper & Row) hävdad att de etablerade politikererna i båda partierna på Capitol Hill är oförmögna att samla sig till de nedskärningar i den offentliga sektorn som USA skulle behöva. Genom att skildra sina egna strider och misslyckanden lägger Stockman skulden dels på Capitol Hill, dels på Ronald Reagan och de ledande medlemmarna av Reaganadministrationen.

Men sommaren 1986 när man kan läsa Stockmans bok och även med fördel journalisten Owen Ullmans betydligt intressantare Stockmanbiografi, "*Stockman - The Man, The Myth, The Future*" (Donald Fine) kan man snarast konstatera att Reaganrevolutionen segtrat.

David Stockman är numera en av de över 100 direktörerna på Salomon Brothers. Den begåvade bondsonen har blivit en förmögen man. Hans karriär har

alltid kännetecknats av brådmogenhet; han var den yngste regeringsmedlemmen sedan 1814 och innan dess en av de yngsta kongressmännen genom tiderna.

Hans intellektuella analys av dagens USA och dess offentliga sektor är det svårt att invända mot. Hans åsikt att betydande delar av denna kunde avskaffas och att USA därigenom skulle bli ett bättre, sundare samhälle har många anhängare. Den delen av Reaganrevolutionen har möjligheter att på sikt bli än mer betydelsefull.

Men Stockman ville ha resultat snabbt. Och när han stötte på motstånd agerade han mera för att bli en martyr (det är den bild han nu ger av sig själv) än som resultatpolitiker. Ronald Reagan och David Stockman hade svårt att förstå varandra. Reagan är en av de verkligt stora 1900-talspolitikerna och hans storhet blir tydligt illustrerad i Stockmans framställning. Stockman är ganska vänlig mot Reagan men som Ullman visar har budgetchefen under åren ofta öst galler över presidenten och även ironiserat över dennes ålder och bristande kunskap om allehanda sakfrågor.

Nationell ledare

Men presidentens roll i USA är definitivt inte sakpolitikerns. Presidenten är en nationell ledare, det är han som skapar de nationella målen. Reagans motstånd mot skattehöjningar kunde Stockman aldrig förstå; i framtiden torde den envisheten förmodligen framstå som en av Reagans verkligt starka sidor.

Reagans politik är långsiktig; Stockman erkänner i sin bok att hans ideologiska hybris fick honom att tro att värl-

den kunde förändras över en natt. Reagan är en politiker, Stockman är en teknokrat. Detta framgår så tydligt i Stockmans egen bok.

Stockmans ideologiska bibel är Theodore Lowis i Sverige såvitt jag vet föga uppmärksammade *"The End of Liberalism"* (från 1969, en nyutgåva kom 1979 på Norton, New York). Lowi hävdar att "interest group pluralism" förändrat amerikansk politik så att gränsen mellan "staten" och "samhället" suddats ut.

Stockman: "The sovereign state ended up an open bazaar, its fiscal and legal resources plundered by organized interest groups by means of political muscle, bargaining, and logrolling. Government was no longer accountable to the people because the instruments of government had been seized, the better to serve the parochial ends of society's modern-day guilds and syndicates: the trade associations, unions, professions, and other organized interests. (-) Might had become Right. Public policy was not a high-minded nor even an ideological endeavor, but simply a potpourri of parochial claims professed by private interests parading in governmental dress. Much of the vast enterprise of American government was invalid, suspect, malodorous. Its projects and ministrations were not spawned from higher principles, broad idealism, or even humanitarian sentimentality; they were simply the flotsam and jetsam of a flagrantly promiscuous politics, the booty and spoils of the organized thievery conducted within the desecrated halls of government."

Ingen dålig predikan! Stockmans penna är mycket vass och hans genomgång av hur de federala programmen fungerar i verkligheten ger många illustrationer av hans tes om de tjuvaktiga, skrupellösa politikerna.

Reagan växte upp under 30-tals-

depressionen och har en positivare bild av regeringsmaktens förmåga att göra gott, menar Ullman, än Stockman som under 60- och 70-talen blott upplevt regeringsmaktens förfall:

"Stockman only saw the federal government as an incompetently run system that could not solve the problems of racism and poverty, that badly botched a distant war and that squandered national wealth on the wrong people for the wrong reasons and without regard for equity."

Välgörare

Reagan däremot ser regeringsmakten som en välgörare på 30-talet och som segrare i världskrig som räddat världen från tyranni.

Statens överhöghet hade blivit en politisk överideologi under New Deal; denna rörelse hade fått förnyad kraft på 60-talet genom Lyndon Johnsons Great Society och hade blivit en absolut nödvändighet under 70-talets miljöångest då allt höll på att ta slut eller förstöras.

Under 70-talet växte oppositionen mot denna världsbild där allt och alla skulle planeras och styras av välmenande politruker. Samtidigt så tappade 60-talsvänstern, som var statsbyråkratins stormtrupp, efterhand tron på sig själv och sina program. 90-talets fråga är givetvis om den nyliberala kritiken ska klara av att hantera verkligheten; David Stockman gjorde det inte. Och hans bok är därför ett viktigt dokument som det finns mycket att lära av.

"Moral Majority"

En annan sida av politiken som Stockman berör mera i förbigående bör näm-

nas här. "Moral Majority", den religiösa fundamentalistiska rörelsen spelar en betydande politisk roll i USA. Med sitt motstånd mot abort och med sin starka vilja att reglera medborgarnas liv står Moral Majority främmande för den liberterianska samhällssyn som Stockman har. Enligt Stockman ska staten varken lägga sig i ekonomin eller i människors privatliv. Reagan har lyckats hålla samman koalitionen mellan konservativa och liberterianer; frågan är om det republikanska partiets presidentkandidat 1988 också ska lyckas med detta.

I politiska kretsar i Washington DC fick Stockmans bok ett dåligt mottagande. Stockmans moral ifrågasattes av David Broder, Washington Posts ansedde kommentator. Och människor som började läsa hans bok tröttnade efter 75-100 sidor. När beskrivningarna av budgetkampens alla detaljstrider blev för detaljerade och ointressanta slutade de flesta att läsa.

Owen Ullmans biografi har troligen blivit lidande av att Stockmans bok inte alls blev så uppmärksammas som alla hade väntat. Men det är, som sagt, en läsvärd bok. Ullman hör politiskt hemma något till vänster om centrum, men han är en hederlig journalist och han har lagt ner ett omfattande arbete på boken; ett mycket större arbete än Stockman, vars

bok uppenbart är skriven under tidspress.

Ullman trodde, när han skrev sin bok, att Stockman längre fram åter kommer att bli en betydande person i Washington DC. Kanske minister, kanske riksbankschef. Men att döma av reaktionen på Stockmans bok är han nu politiskt död och förutsättningarna för att han ska återkomma till en politisk maktposition är mycket små. Detta får man beklaga; den skarpsynte nyliberalen David Stockman var en viktig kritiker av den offentliga makten och dess utövare under sina år som kongressman och budgetchef. Han är förvisso inte den ende med de åsikterna, men i ett politiskt system som inte belönar de fräna ideologerna är dessa givetvis extra värdefulla. Stockmans ungdomliga fåfänga och hans ogenomtänkta Blitzkrieg (hans egen term!) har vållat en god sak skada.

Den intellektuella analysen och kritiken av den offentliga sektorn och regeringsmakten i USA behöver politiker som förstår och förmår förverkliga delar av den långsiktiga agendan. Trots att Stockman aldrig riktigt förstod sig på Ronald Reagan har denne ju lyckats bättre än vad någon trott i detta avseende. Det var Stockmans revolution som misslyckades, inte Reagan's.